

Резюме

Кравцова М. О. Поняття кіберзлочинності та її ознаки.

У статті проаналізовано основні підходи щодо визначення поняття злочинності, які сформульовано в теорії кримінології, визначено основні критерії (ознаки), що дають змогу виокремити її в якості феномена (соціально-правового явища). Запропоновано авторське визначення поняття «кіберзлочинність», виявлено відмінні риси кіберзлочинності, що допомагають відмежувати її від інших форм злочинних проявів.

Ключові слова: інформаційно-телекомунікаційні системи, кіберзлочинність, комп'ютерні злочини, ознаки кіберзлочинності, поняття злочинності.

Резюме

Кравцова М. А. Понятие киберпреступности и ее признаки.

В статье проанализированы основные подходы к определению понятия преступности, выделяемые в теории криминологии, определены основные критерии (признаки), позволяющие говорить о преступности как о феномене (социально-правовом явлении). Сформулировано авторское определение понятия «киберпреступность», выявлены отличия киберпреступности от иных форм преступных проявлений.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные системы, киберпреступность, компьютерные преступления, преступность, признаки киберпреступности, понятие преступности.

Summary

Kravtsova M. The concept of cybercrime and its features.

The author of the paper has analyzed the existing approaches in determining the concept of a crime in criminology theory. Cybercrime is offered to consider as a relatively massive social and legal phenomenon that covers a set of socially dangerous acts, provided by the Criminal Code of Ukraine, the Convention on Cybercrime and its Additional Protocol, taking into account the stipulations made by the Verkhovna Rada of Ukraine, where information and telecommunication system or its elements are means of committing a crime. Differences of cybercrime from other forms of criminal manifestations are revealed.

Key words: computer crimes, cybercrime; cybercrime features, information and telecommunication system, the concept of crime.

УДК 343.914

Р. В. ПЕРЕЛИГІНА

Раїса Володимирівна Перелигіна, здобувач Київського університету права НАН України

НАСИЛЬСТВО В СЕРЕДОВИЩІ ОСІБ ЖІНОЧОЇ СТАТІ ЯК КРИМІНОЛОГІЧНА КАТЕГОРІЯ

В умовах сьогодення активно реалізуються приватновласницькі інтереси як на рівні державної ідеології та політики, так і в житті людей, окремої особистості, що породжує потворні явища насильства.

Що стосується власне тяжких насильницьких злочинів, то вони стають дедалі жорстокішими, а привід для прояву насильства – дедалі менш значимим¹.

Дослідження проблеми насильства, а жіночого насильства зокрема, має важливе суспільне та державне значення, адже зростання рівня жіночої злочинності становить загрозу для нормального розвитку та функціонування українського суспільства, становлення нашої країни як правової та демократичної держави.

Насильство належить до однієї з найбільш серйозних проблем, що стоять сьогодні перед людством, оскільки його наявність проявляється в різних сферах реалізації суспільних відносин, і в тому числі в злочинності.

Аналіз цього явища підтверджує, що воно ніколи не зникало, ніколи не було подолане суспільними інтересами та практичною діяльністю людей, спрямованою на забезпечення гармонійного розвитку особистості в соціальному середовищі. Це явище має надзвичайно живучу природу, яка видозмінюється разом із життям суспільства.

Жіноче насильство є одним із засобів, які жінка використовує для того, щоб закріпити своє домінування, свою владу, тобто, є своєрідною узурпацією свободи та волі іншої людини.

Вивчаючи феномен агресивної поведінки, Е. Фромм виділяє поведінку, пов'язану з оборонною реакцією у відповідь на агресію. Цю поведінку він називає доброякісною агресією, оскільки закладений у неї природою сенс полягає у збереженні життя.

Злоякісна агресія виявляється як людська пристрасть до абсолютного панування над іншими, прагнення руйнувати. Це і є деструктивність, її природа соціальна, оскільки виток криється у вадах культури і способу життя людини.

На відміну від тварин, людина буває деструктивною незалежно від наявності загрози самозбереження і поза зв'язком із задоволенням потреб. Дослідники психології тварин констатують вельми значущий науковий факт: «Людина – єдина істота серед ссавців, здатна до садизму і вбивства у величезних масштабах».

При цьому дослідник доходить дуже важливого висновку: «з плином цивілізаційного прогресу ступінь деструктивності зростає, а не навпаки. Адже якщо б людина була наділена лише біологічно пристосованою агресією, яка порівнює її з тваринними предками, то вона була б порівняно миролюбною істотою»².

Як зазначають вчені, основна проблема в дослідженні питань насильницької злочинності та кримінального насильства полягає у відсутності однозначного розуміння того, по-перше, яку злочинність вважати насильницькою, які злочини відносити до цієї групи і, по-друге, реєстрація яких видів злочинів забезпечує репрезентативність висновку про стан насильницької злочинності загалом³.

З цього приводу Л. Д. Гаухман зазначає, що насильство в кримінально-правовому сенсі має обов'язково характеризуватися суспільною небезпекою⁴.

Підтримуємо думку про те, що жінка, на ставеву свободу якої посягають, має право захищатися будь-якими засобами і спричинити тяжку шкоду особі гвалтівника.

Адже жінка застосовує насильство, яке необхідне в даній ситуації. Це не може визнаватися кримінальним насильством, оскільки є обставиною, що виключає злочинність діяння.

Пріоритет використання під час характеристики внутрішнього стану волі та свідомості особи в стані необхідної оборони терміна «свідомо», а не «умисно», обумовлений метою спричинення шкоди, якою є захист, а не заподіяння смерті іншій особі⁵.

На нашу думку, існує необхідність чіткішого наукового і законодавчого визначення тлумачення видів насильства. Його обмеження лише фізичним насильством та погрозами застосування не відповідає реаліям, оскільки таким чином громадяни залишаються за межею правового захисту від багатьох інших способів незаконного впливу насильницького характеру.

Існують випадки, коли форма злочинного насильства не містить ознаки ні фізичного, ні психічного насильства. Зокрема, ст. 144 КК України «Насильницьке донорство». У коментарі до даної статті пояснюється, що поняттям насильство охоплюється завдання потерпілому побоїв, заподіяння легких тілесних ушкоджень, зв'язування та вчинення інших подібних насильницьких дій⁶.

Проте існують випадки, коли особа підсипає потерпілому певний препарат з метою вилучення у нього крові, не застосовуючи при цьому ні фізичного, ні психічного насильства. Тобто, був здійснений вплив на організм людини проти її волі.

На відміну від КК України, у кримінальному законодавстві Норвегії, крім посягань на життя та здоров'я, встановлена відповідальність і за посягання на організм людини із застосуванням отрути або інших біологічно активних речовин, які негативним чином впливають на її організм та волю.

Тобто, крім фізичного насильства (використання власної фізичної сили) та психічного насильства (використання власного психічного впливу) існує ще й опосередкований вид насильства, що здійснюється з використанням сил природи, зокрема, застосування агресивних хімічних речовин, біологічно активних або радіоактивних речовин.

Так, у 2013 р. була затримана мешканка Львівщини, яка у нічних клубах Львова впродовж двох років підсипала психотропні речовини відвідувачам клубів, а потім, користуючись безпорадним станом потерпілих, обкрадала їх. Правоохоронці встановили 6 таких фактів. Загальна сума вкраденого сягала понад 120 тис. грн. Жінка забирала у потерпілих великі суми грошей, коштовності та мобільні телефони. Відкрито кримінальне провадження⁷.

Заради заволодіння чужим майном жінки застосовують різноманітні шахрайські схеми, користуються сильнотоксичними отруйними препаратами, які надзвичайно негативно впливають на організм та на волю людини.

У Києві жінка труїла самотніх літніх пенсіонерок снодійними препаратами з корисливих мотивів. Жінка називалася лікарем поліклініки. Коли шахрайку пускали в квартиру, вона пропонувала виміряти тиск. Стверджуючи, що у потерпілих високий тиск, давала випити таблетки. Коли пенсіонерки втрачали свідомість, виносила з квартири всі цінні речі⁸.

Варто зазначити, що клофелін продають в аптеках тільки за рецептом. Препарат має сильний вплив на нервову та серцево-судинну систему, протипоказань для застосування чимало. Людина може померти від передозування.

Так, у 2014 р. до Деснянського районного управління міліції надійшло повідомлення від 64-річної жительки Троєщини про те, що в себе в квартирі вона виявила мертвого квартиранта. Жінка здавала в оренду одну з кімнат. Увечері власниця повернулася додому і на порозі помешкання зіткнулася з двома жінками. У своїй кімнаті пенсіонерка не дорахувалася ювелірних виробів та грошей. А у сусідній кімнаті на дивані без ознак життя лежав 42-річний квартирант. Вже за добу співробітники карного розшуку затримали жінок. У ході обшуку квартири, де подруги тимчасово мешкали, працівники міліції виявили та вилучили викрадені золоті прикраси, предмет, схожий на пістолет, та медичний препарат «Клофелін». Відкрито кримінальне провадження⁹.

У результаті аналізу кримінального законодавства окремих країн встановлено, що в більшості з розглянутих кодексів (Норвегія, Ізраїль, Туреччина, Франція) використання отрути з метою вбивства особи визнається тяжким злочином. Так, у Франції посягання на життя іншої людини шляхом використання або призначення речовин, здатних спричинити смерть чи отруєння, карається тридцятьма роками ув'язнення¹⁰.

Вважаємо за доцільне внести зміни до ч. 2 ст. 115 КК України і вважати вбивство людини шляхом отруєння кваліфікуючою ознакою даного злочину.

Така необхідність зумовлена певними особливостями суспільної небезпечності даного способу вбивства, оскільки при цьому може маскуватися злочинний характер настання смерті особи. Зокрема, при розтині виявляється лише безпосередня причина загострення якого-небудь захворювання (напад стенокардії, гостра серцева недостатність та ін.).

Крім того, отруйні речовини досить часто є знаряддям скоєння так званих замовних вбивств, а розслідування більшості кримінальних справ (кримінальних проваджень) про вбивства, пов'язаних із застосуванням отруйних речовин, викликає велику складність, оскільки чимала їх кількість не є очевидною.

Злочинність жінок відрізняється від злочинності чоловіків своїми масштабами, характером злочинів та їх наслідками, способами і знаряддями вчинення. Ці особливості пов'язані з історично обумовленим місцем жінки в системі суспільних відносин, її соціальними ролями і функціями, її біологічною та психологічною специфікою.

Іноді жінка використовує суто жіночі знаряддя вбивства. Наприклад, жіноче взуття.

Так, у США жінка на ім'я Анна вбила свого коханця дуже високими підборами своїх черевик. Під час сварки жінка схопила туфлі на високих підборах-шпильках і кілька разів вдарила чоловіка по голові, пробивши череп. У результаті цього настала смерть потерпілого. А у Великобританії поліцією була затримана 33-річна жінка, яка під час з'ясування стосунків зі своїм чоловіком почала наносити йому тілесні ушкодження власними туфлями на підборах. Жінка потрапила чоловікові шпилькою в око, пробивши потерпілому очну ямку і досягнувши мозку¹¹.

А у 2013 р. поліцейськими Алматинської області в одному з приватних будинків було виявлено тіло 42-річної жінки з ознаками насильницької смерті. На тілі загиблої власниці оселі були виявлені сліди численних побоїв, а на горлі залишився чіткий слід від жіночого взуття. Через деякий час була затримана сусідка потерпілої, яка зізналася, що під час сварки вбила приятельку підборами своїх чобіт¹².

Отже, яким би не був варіант жіночого насильства, воно здійснюється проти волі іншої особи та руйнує внутрішній світ самої жінки.

На нашу думку, жіноча насильницька злочинність – це вид злочинності, під яким слід розуміти будь-який вплив на організм людини проти її волі, який здійснюється особою жіночої статі з метою досягнення злочинного результату.

Вважаємо за доцільне ввести в науковий обіг поняття «кримінологія насильства осіб жіночої статі», під яким пропонується розуміти напрям кримінології, який вивчає насильницькі злочини, вчинені особами жіночої статі, що передбачені чинним кримінальним законодавством України, їх причини та умови, особистість жінки-злочинниці, особливості механізму таких злочинів та протидію їм.

¹ Йосипів А. О. Причини насильства та умови його попередження / А. О. Йосипів // Держава і право. – К., 2009. – Вип. № 43. – С. 569.

² Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности / Э. Фромм ; пер. Э. М. Телятниковой. – М. : ООО «Изд-во АСТ-ЛТД», 1998. – 672 с.

³ Йосипів А. О. Кримінологічний і кримінально-правовий зміст поняття насильства / А. О. Йосипів // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2011. – № 6 (79). – С. 160–163.

⁴ Гаухман Л. Д. Борьба с насильственными посягательствами / Л. Д. Гаухман. – М. : Юрид. лит., 1969. – 120 с.

⁵ Андрусак Г. М. Необхідна оборона при посяганні на статеvu свободу та статеvu недоторканність особи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Андрусак Ганна Миколаївна ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2015. – 20 с.

⁶ Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – [вид. п'яте, допов.]. – Х. : Право, 2013. – Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – 1040 с.

⁷ У нічних клубах Львова грабіжники підсипали жертвам клофелін : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uanews.lviv.ua/other> – Заголовок з екрана.

⁸ В Києве неізнестная жєнщина-«врач» травит одиноких пожилых пенсионерок сильнейшими снотворными препаратами : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bin.ua/news/interesting/criminal> – Заголовок з екрана.

⁹ Двох «клофелінниць» за підозрою у вбивстві затримали у Києві : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://magnolia-tv.com/text-news> – Заголовок з екрана.

¹⁰ Уголовный кодекс Франции / науч. редактирование канд. юрид. наук, доц. Л. В. Головки, канд. юрид. наук, доц. Н. Е. Крыловой ; пер. с франц. и предисл. канд. юрид. наук, доц. Н. Е. Крыловой – СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. – 650 с.

¹¹ Жєнщина забила любовника до смерти каблуками-шпильками // Пятница. – 2013. – 14 июня : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://izvestia.kiev.ua/article/19352> – Заголовок з екрана.

¹² В Алматинской области жєнщина убила приятельницу каблуком сапога : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.inform.kz> – Заголовок з екрана.

Резюме

Перелигіна Р. В. Насильство в середовищі осіб жіночої статі як кримінологічна категорія.

У статті розглядаються питання сутності агресії і насильства в середовищі осіб жіночої статі як кримінологічної категорії. Досліджується поняття та зміст жіночої насильницької злочинності. Аналізуються окремі форми та способи злочинного жіночого насильства. Вказується на доцільність введення в науковий обіг поняття «кримінологія насильства осіб жіночої статі» як напрямку кримінології.

Ключові слова: особа жіночої статі, насильство, жіноче насильство, способи вбивства, жіноча злочинність, кримінологія насильства.

Резюме

Перелигіна Р. В. Насилие в среде лиц женского пола как кримінологическая категория.

В статье анализируются вопросы сущности агрессии и насилия в среде лиц женского пола как кримінологической категории. Исследуется понятие и содержание женской насильственной преступности. Анализируются отдельные формы и спо-

собы преступного женского насилия. Указывается на целесообразность введения в научный оборот понятия «криминология насилия лиц женского пола» как направления криминологии.

Ключевые слова: лицо женского пола, насилие, женское насилие, способы убийства, женская преступность, криминология насилия.

Summary

Perelygina R. Violence in the environment of the female gender as a category of criminology.

The article considers the issues of nature of aggression and violence among individuals of the female sex as crime category. Explores the concept and content of women's violent crime. Analyzes some of the forms and methods female criminal violence. Points to the expediency of introducing into the scientific circulation of the term "crime of violence of women" as a branch of criminology.

Key words: women, violence, women's violence, methods of killing, female crime, criminology of violence.

УДК 343.16

О. О. ШПАК

Олег Александрович Шпак, начальник відділу прокуратури Хмельницької області, здобувач Національної академії прокуратури України

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ КЕРІВНИКА ПРОКУРАТУРИ З ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИЦТВА

Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням є напрямом діяльності прокурора зумовленим вимогами часу, що перебуває в залежності від наявного комплексу повноважень, які й формують його процесуальний статус. Однак вказана процесуальна сфера роботи прокурора повинна організовуватися належним чином та ефективно. Оскільки процесуальне керівництво – це, у першу чергу, праця прокурора, тобто процес свідомої цілеспрямованої діяльності, націленої на досягнення конкретних завдань. А в основі будь-якого процесу праці лежить його організація, яка складається з раціонального розподілу обов'язків, належного облаштування робочих місць, навчання та підвищення кваліфікації, нормування часу праці й відпочинку тощо.

У цьому сенсі, організація роботи в прокуратурі – це, насамперед, своєчасна постановка конкретних завдань перед колективом і кожним прокурорським працівником, правильна розстановка кадрів на ділянки роботи, ефективне керівництво їх діяльністю, забезпечення роботи колективу як єдиного злагодженого механізму¹. Таким чином, провідна роль в організаційно-управлінській діяльності будь-якої організації належить її керівникам, у тому числі й органів прокуратури, і від їх професійної діяльності багато в чому залежить ефективність роботи усєї підпорядкованої їм структури.

Проблемні питання організації роботи керівників органів прокуратури були предметом дослідження таких науковців, як: О. Банчук, О. Геселев, В. Долежан, Л. Давиденко, П. Каркач, М. Мичко, О. Смірнов, О. Юхно, М. Якимчук та інші.

Метою цієї статті є дослідження сутності організаційної роботи керівників органів прокуратури, зокрема аналіз недоліків та позитивного досвіду їхньої діяльності з організації процесуального керівництва досудовим розслідуванням, а також висвітлення організаційно-правових засад утворення та функціонування груп прокурорів з процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

У цілому, прокуратура є централізованою системою, тому ієрархічні принципи організації роботи в органах прокуратури є цілком зрозумілими та логічними. Керівник органу прокуратури та сам орган прокуратури, прокурори є управлінською системою, тому їм властиві якості та риси законів менеджменту. Тож, як і в інших організаціях, основними способами реалізації субординаційних відносин у прокуратурі є накази, розпорядження, вказівки, інструкції, планові завдання та інші керівні документи. Найбільш поширеними формами такої взаємодії виступають: обмін інформацією, спільні обговорення інформації для вироблення управлінських рішень (планів роботи, наказів за певними напрямками діяльності тощо), спільні навчальні заходи, робочі групи, наради. Суб'єктами організації субординаційної взаємодії, як правило, є прокурори-керівники або їх заступники².

У науковій літературі можна знайти різні підходи у дослідженні структури органів прокуратури, зокрема М. Якимчук пропонує таку класифікацію кадрів прокуратури: а) керівники – це працівники прокуратури, що очолюють певний колектив, спрямовують і координують роботу всього апарату чи управління його окремих ланок; б) спеціалісти (оперативні працівники; прокурори, слідчі) – це працівники, що займаються вирішенням конкретних питань і розслідуванням кримінальних проваджень³.

Однією з новел КПК 2012 року, як акцентує увагу на цьому О. Геселев, є зміст поняття «прокурор», а особливо визначення окремого поняття «керівника органу прокуратури». Завдяки чому у КПК у зв'язку із реалізацією прокурором процесуальних повноважень використовується поняття «прокурор у конкретному кримінальному провадженні», закріплюються чітко визначені процесуальні взаємовідносини між прокурором у конкретному кримінальному провадженні та керівником органу прокуратури⁴.